

Тема 5. Концепція чотирьох рівнів духовного розвитку як теоретичне підґрунтя психокорекційної допомоги.

План

1. Спонування як конститутивний елемент психіки.
2. Характеристика внутрішнього світу залежної особистості.
3. Характеристика внутрішнього світу посередньої особистості.
4. Характеристика внутрішнього світу зрілої особистості.
5. Характеристика внутрішнього світу генія.

1. Спонування як конститутивний елемент психіки.

Спонування є началом, основою – субстанцією психічного життя людини. Структурованість спонукань визнавав ще І. Кант, виокремивши мотив, інтерес і максимум, спеціально підкресливши: інтерес виростає з мотиву і є спонуванням індивіда, який має розум, але ця надзвичайно плідна думка втрачена сучасною філософією й психологією.

Спонування – це родове поняття, ключовий подразник, що охоплює несвідомі й свідомі рушійні сили людини в ситуації її взаємодії із середовищем – джерелом активності. Спонування структуруються відповідно до внутрішніх і зовнішніх умов життєдіяльності людини й водночас структурують її психіку та здійснюють вплив на фізіологію. Вважаємо, що спонування варто прийняти за центральне пояснювальне поняття (системоутворювальний, конститутивний елемент) свідомості. На наш погляд, у цьому полягає ключ до розуміння людської психіки.

Спонування – це причина, ключовий подразник, динамічна, але водночас досить стабільна структура психіки людини, яка забезпечує тотожність людського «Я» протягом життя, хоча може змінюватися за змістом і формою. Спонування охоплюють як свідоме, так і несвідоме. При зміні спонукань відбуваються також зміни на психологічному й фізіологічному рівнях. При трансформації спонукань від стимулу до мотиву

розвиток свідомості, але ці зміни не виходять за межі людського *ego* і людина продовжує жити за законами егоїзму. При переході спонукань із рівня мотиву на рівень інтересу відбувається якісний стрибок як у внутрішньому житті людини, так і у зовнішньому. Людина виходить за межі егоїзму і починає жити потребами Іншого (інтересами суспільства), а її свідомість охоплює внутрішній і зовнішній світ, що можна висловити як єдність свідомості-буття. При переході спонукань на рівень ідеалу свідомість починає випереджати буття й формує нові парадигми, первоначала. Отже, спонукання суттєво змінюють внутрішній і зовнішній світ людини, що дозволяє стверджувати: спонукання є конститутивною основою психіки. Спонукання, установки й доміанти дозволяють описати функціонування людської психіки в єдності внутрішніх і зовнішніх умов життєдіяльності людини.

У сучасному людинознавстві панує абстрактний підхід до аналізу внутрішнього світу людини, бо дослідники не враховують рівні її духовного розвитку. Подолати зазначені недоліки здатна концепція чотирьох рівнів духовного розвитку людини. Згідно концепції, усі люди об'єктивно різняться за рівнем свого духовного розвитку, що дозволило виокремити чотири соціально-психологічних типи людини.

2. Характеристика внутрішнього світу залежної особистості.

Перший тип – залежна людина, яка спонукається у своїй життєдіяльності переважно природними й матеріальними потребами. Така людина живе за принципом задоволення. Її мислення має одновимірний характер, вона здатна оперувати однією змінною величиною. Залежна людина може засвоювати просту інформацію й виконувати окремі, найпростіші операції. Варто зазначити, що А. Адлер такий соціально-психологічний тип назвав «людиною, що уникає» розв'язання проблем, а Е. Фромм – «рецептивним». Діяльність людини залежного рівня духовного розвитку має консервативний характер: вона з острахом сприймає все нове, а

тому намагається повернутися до звичних, комфортних умов життя. Шукаючи психологічний комфорт, такі люди часто обирають найпростіші форми поведінки, занурюються думками в спогади про минуле. У такого типу людини слабка воля, вона не здатна керувати власними потребами, а тому опиняється залежною від них. Залежна людина позбавлена будь-яких намагань щодо розвитку власних здібностей, бо живе за принципом задоволення. Моральні норми обмежуються колом своїх рідних, у той час як до інших та суспільства простежуємо байдужу позицію. Отже, свідомість такого типу людини знаходиться в інертному стані.

3. Характеристика внутрішнього світу посередньої особистості.

Другий соціально-психологічний тип – посередня людина, у якої спонуканням до діяльності виступає (економічна, політична, правова, психологічна, моральна, світоглядна) вигода, тобто живе за принципом реальності. Мислення такої людини носить двовимірний характер, вона здатна засвоювати та впорядковувати інформацію в певну систему, спроможна виконувати кілька суміжних операцій. Такий соціально-психологічний тип Адлер назвав «людиною, що бере», та «людиною, що керує», а Фромм – «експлуаторським» та «ринковим». Цей тип людини має достатньо високий рівень соціальної активності, уміло й швидко пристосовується до нових обставин, може протистояти негативному ставленню оточуючих, але орієнтований на досягнення власної вигоди та привілейованого становища. Від результатів власної діяльності відчужується й відповідальності не несе. Посередня людина спроможна орієнтуватися в ринкових відносинах, але вона проявляє егоїстичну позицію й досягає вигоди переважно за рахунок інших. Принцип задоволення природних потреб також є важливою складовою свідомості репродуктивної людини, утім завдяки силі волі вона спроможна керувати своїми потребами, або відкладати їх «на потім».

4. Характеристика внутрішнього світу зрілої особистості.

Третій соціально-психологічний тип людини – особистість, яка спонукається у свої життєдіяльності інтересом суспільства. Життєвим принципом є обов'язок. Мислення особистості – тривимірне, вона здатна цілісно засвоювати знання, творчо підходити до розв'язання суспільних проблем в межах чинної науково-технологічної, світоглядної парадигми. Підкреслимо, що Адлер такий соціально-психологічний тип людини назвав «соціально-корисним типом», а Фромм – «продуктивним». Свідомість особистості сповнена конструктивними ідеями, цілями й спрямована на розв'язання суспільно-значущих проблем. Пошук ефективного шляху вирішення проблем спонукає її до наполегливої роботи над власними здібностями. Активний стан свідомості та сила волі особистості дозволяють здійснювати в житті свідомий вибір, керувати своїми бажаннями та потребами й не бути рабом свого несвідомого. Про такі якості особистості В. Франкл зазначив: «Наші інстинкти <...> лише «формують запит» на поведінку, тоді як наше «Я» приймає рішення, що врешті-решт робити з цим запитом. Саме наше «Я» здатне вирішувати й здійснювати вільний вибір <...> І так відбувається завжди – незалежно від того, куди нас «тягне» сума несвідомих побудників – Воно». Отже, особистість – це свідомою людиною, яка здійснює процес самотрансценденції – виходить за межі власного «Я», її активність спрямована на творче вирішення суспільних проблем в межах спорідненої праці та чинної парадигми.

5. Характеристика внутрішнього світу генія.

Четвертий соціально-психологічний тип – геній. Його інтелектуально-психологічні характеристики збігаються з ознаками особистості, суттєва різниця полягає в тому, що геній вирішує суспільно-значущі проблеми на основі нової парадигми, тоді як особистість діє в межах чинної. Геній, як і особистість, також здатний діяти на основі свідомого вибору, опановувати

несвідоме, а відтак витіснені потяги й бажання контролюються розумом. Творчість генія – свідома відповідь викликам часу, перед якими стоїть людство; урешті-решт його творчість – це усвідомлені дії щодо вирішення тих проблем, що створили залежний та посередній типи людини в результаті своєї безвідповідальної діяльності.

Основна література

1. Сабадуха В.О. Метафізика суспільного та особистісного буття. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2019. – 647 с.
2. Сабадуха О.В. Філософський аналіз психоаналітичної теорії
3. Фрейда з позиції концепції чотирьох рівнів духовного розвитку людини // Глобалізований світ: випробування людського буття. Збірник матеріалів Міжнародної науково-теоретичної конференції. Житомир, 2017. С. 148–152.

Допоміжна література

1. Юнг К.Г. Аіон. Нариси щодо символіки самості. Львів: «Астролябія», 2019. – 432 с.
2. Корб А. У пастці депресії. Як подолати тривожність і радіти життю. Київ, 2019. 216 с.